تحلیل نابرابری‌های آموزشی در بُعد منطقه‌ای
(مطالعه موردی: شهرستان‌های استان هرمزگان)

یعقوب زارعی*

تاریخ دریافت:۹۶/۰۵/۱۵
تاریخ پذیرش:۹۶/۰۸/۰۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل نابرابری‌های آموزشی در شهرستان‌های استان هرمزگان انجام شد. این مطالعه به لحاظ ماهیت، پژوهشی کاربردی و از منظر روش‌شناسی، در زمره تحقیقات توصیفی- تحلیلی است. شیوه‌ی گردآوری اطلاعات، از نوع کتابخانه‌ای و ابزار جمع‌آوری داده‌ها با توجه به اهداف پژوهش، مبتنی بر ابزارهای استاندارد شده در قالب جداول و فرم‌های رایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن (به ویژه سالنامه‌ی آماری سال ۱۳۹۴ استان هرمزگان) بوده‌است. ذکر این امر لازم است که جامعه‌ی آماری پژوهش، ۱۳ شهرستان واقع در استان هرمزگان بود که برای سنجش سطح توسعه‌ی آموزشی، ۲۲ مؤلفه در قالب شاخص‌های آموزشی از آمارنامه‌ی رسمی استان، استخراج و با استفاده از تکنیک تحلیل مؤلفه‌های اصلی وزن‌دهی، سپس با استفاده از روش‌های تحلیل خاکستری و تحلیل سلسله‌مراتبی خوشه‌ای بررسی شد. تحلیل یافته‌های پژوهش ضمن تأیید وجود شکاف عمیق در توزیع و تخصیص فرصت‌های آموزشی بین شهرستان‌های استان هرمزگان، حاکی از آن است که در مجموع شاخص‌ها تنها شهرستان‌های ابوموسی با ضریب ۰/۸۴، به لحاظ آموزشی از بالاترین سطح توسعه‌یافتگی برخوردار بوده و ۱۲ شهرستان دیگر در سطح متوسطی از توسعه قرار گرفته‌است. همچنین نتایج سطح‌بندی شهرستان‌ها نیز نشان داد به لحاظ میزان توسعه‌ی آموزشی، نوعی محرومیت کلی بر فضای استان هرمزگان حاکم است.

کلیدواژه‌ها: نابرابری‌های آموزشی، تحلیل رابطه‌ی خاکستری، استان هرمزگان.

دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.
Yaghoub.zarei@yahoo.com

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

۱. مقدمه و بیان مسئله

آموزش همواره از دغدغه‌ی دولت‌ها بوده و در زمره‌ی مهمترین سیاست‌های عمومی قرار داشته‌است (علیزاده، ۱۳۹۲: ۱۲۰) تا جایی که آموزش و پرورش و نحوه‌ی بهره‌مندی از آن در جهان کنونی، یکی از شاخص‌های پیشرفت اجتماعی محسوب می‌شود. برهمین اساس، کشورها مخصوصاً کشورهای درحال توسعه درصدد هستند برای دسترسی همگان به نظام آموزشی با کیفیت بالا، فرصت‌های برابری ایجاد کنند؛ چراکه یکی از مؤثرترین راه‌های تحقق عدالت اجتماعی و کاهش نابرابری اجتماعی، برقراری فرصت‌های یکسان برای دسترسی آحاد جامعه به آموزش و پرورش است (قاسمی‌اردهائی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۶). در این میان، فراهم آوردن شانس مساوی برای دستیابی همه دانش‌آموزان جامعه به فرصت‌های آموزشی مطلوب (نظیر شانس ورود به نظام آموزشی و مدرسه‌ی بهتر)، دسترسی به منابع موجود در نظام آموزشی (همانند معلم، متخصص، فضا و تجهیزات آموزشی مناسب و برخورداری از عملکرد مطلوب آموزش) از جهات متعدد حائز اهمیت است (همان: ۱۲۹). لزوم توجه جدی به نحوه‌ی توزیع فرصت‌های آموزشی وقتی دو چندان می‌شود که بدانیم آموزش، ابزار تعدیل‌کننده‌ی توزیع درآمد و شرط لازم برای نیل به رشد اقتصادی است و تساوی فرصت‌های آموزشی، وسیله‌ای برای کاهش نابرابری‌های اقتصادی- اجتماعی (روشن، ۱۳۹۱: ۲۸).

هر چند توزیع برابر فرصت‌ها و دسترسی همگانی به نظام آموزشی مطلوب، از ارکان اساسی توسعه‌ی پایدار در هزاره‌ی سوم محسوب می‌شود و هر یک از کشورها به نوعی درصدد دستیابی به آن هستند، اما باید اذعان کرد که جوامع مختلف به ویژه جوامع در حال توسعه، در این راستا با موانعی جدی روبرو هستند. یکی اساسی‌ترین موانع، تمایز در برخورداری و محرومیت از فرصت‌ها و امکانات آموزشی است که سبب شده، سهم افراد از موقعیت‌ها به نسبت جایگاه و طبقه‌ی اجتماعی- اقتصادیشان به نحو بارزی متفاوت باشد. در این میان، تفاوت منطقه‌ای به عنوان نمود آشکار فقدان دسترسی برابر به فرصت‌های آموزشی، موجب شده تا در مناطق مختلف به ویژه مناطق محروم و دورافتاده، تحرک اجتماعی کمتری برای تثبیت پایگاه و کسب منزلت اجتماعی وجود داشته باشد.

بر همین اساس، با عنایت به نقش تعیین‌کننده‌ی نظام آموزشی (به عنوان بخشی از کل نظام اجتماعی) در کاهش نابرابری‌های اجتماعی و رابطه‌ی معنادار برابری فرصت‌های آموزشی با خلق فرصت‌های برابر در زندگی، این پژوهش تلاش دارد تا با هدف کلی سنجش میزان توسعه‌ی آموزشی شهرستان‌های استان هرمزگان در قالب مطالعه‌ای موردی، سیمایی جامع را از میزان دسترسی به فرصت‌های آموزشی در این استان ارائه دهد.

در همین راستا، سؤالات مطرح شده در این بررسی عبارتند از:

توزیع شاخص‌های آموزشی در استان هرمزگان چگونه است؟

رتبه‌بندی شهرستان‌ها به لحاظ بهره‌مندی از شاخص‌های آموزشی، چگونه است؟

در سطح‌بندی مناطق از نظر برخورداری، شهرستان‌های محروم و توسعه‌یافته کدامند؟

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

ـ پیشینه تحقیق

مقـالات و پژوهش‌هـای متعددی در خصوص نابرابری‌های آموزشـی نوشـته شده‌اسـت که به فراخـور اهـداف تحقیـق، چند مورد از آنهـا به طور خلاصه ذکر می‌شـود:

جدول ۱: برخی مطالعات داخلی و خارجی در زمینه‌ی نابرابری آموزشی

نویسندگان	سال	نتیجه‌ی یافته‌ها
امان‌پور و همکاران	۱۳۹۱	با هدف تعیین درجـه‌ی توسعـه‌ی آموزشی در شهرسـتان‌های استان خوزسـتان، نشان دادند که شهرستان‌های امیدیه و اهواز در این زمینه، به ترتیب برخوردارترین و محروم‌ترین شهرستان به شمار می‌رود.
یزدانی و همکاران	۱۳۹۲	در نتایـج مقالـه‌ی خـود بـا هـدف رتبه‌بنـدی توسـعه‌ی آموزشـی در اسـتان اردبیـل، نشـان دادنـد کـه بیـن نواحـی آموزشـی این اسـتان، نابرابـری شـدیدی وجـود دارد و بـرای کاهـش ایـن نابرابری‌هـا، نیـاز مبـرم بـه برنامه‌ریـزی آموزشـی مشـاهده می‌شـود.
نظم‌فر و علی‌بخشی	۱۳۹۳	در مقالـه‌ای بـا هـدف سـنجش نابرابـری فضایـی در برخـورداری از شـاخص‌های آموزشـی در اسـتان خوزسـتان، نشـان دادنـد کـه تفـاوت آشـکار و محسوسـی در میـزان برخـورداری از امکانـات و فضاهـای آموزشـی در بیـن شهرسـتان‌های ایـن اسـتان وجـود دارد.
اکبری	۱۳۹۴	در مقالـه‌ی خـود بـا هـدف تحلیـل فضایـی شـاخص‌های توسـعه‌ی آموزشـی در مناطـق شـهری و روسـتایی کهکیلویـه و بویراحمـد، نشـان داد شهرسـتان‌های یاسـوج و دهدشـت مناطـق دارای توسـعه و شهرسـتان‌های لنـده، دیشـموک و لـوداب مناطـق محـروم در زمینـه‌ی توسـعه‌ی آموزشـی هسـتند.
کاکادزفولی و همکاران	۱۳۹۵	در مقاله‌ی خود با هدف تبیین توسعـه‌ی آموزشی در شهرستان‌هـای استان کرمان، نشان داد که توسعـه‌ی آموزشی در سطح شهرستان‌های استان بسیار نابرابر است و در تضاد کامل با عدالت فضایی.
صابری و نصرالهی‌نیا	۱۳۹۶	در مقالـه‌ی خود که با هدف شناخت میزان برخـورداری آموزشـی سکونتگاه‌های استان ایلام صورت گرفت، نشان داد که نابرابری در توزیع خدمات و امکانات آموزشی در استان ایلام مشهود است و شهرستان‌های مهران، آبدانان و ایلام از شهرستان‌های نسبتاً محروم به شمار می‌روند.
یو و سو[1]	2006	نتایـج بررسـی در تایـوان نشـان می‌دهـد کـه شـمار افـراد خانـواده، فاصلـه‌ی سـنی خواهـران و بـرادران و برتری جنسـی پسـر نسـبت به دختـر از عوامـل نابرابـری آموزشـی محسـوب می‌شـود. همچنیـن باورهـای ابعـاد جنسـیتی پذیرفتـه شـده بـه وسـیله‌ی پـدر و مـادر، نقشـی بـه سـزا در نابرابـری آموزشـی فرزنـدان دختـر دارد.

1. Yu and Su

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

داگلاس[1]	2010	در مقالـه‌ی خـود اشـاره می‌کنـد کـه توسـعه‌ی خدمـات آموزشـی بـه نوبـه‌ی خـود سـبب شـکل‌گیری سـرمایه‌ی انسـانی و ارتقـای تحرکات اقتصـادی- اجتماعـی می‌شـود و در نهایـت بـه توسـعه‌یافتگی کشـور می‌انجامد.
رولستن و همکاران[2]	2013	در مقالـه‌ی خـود بـه الزامـی بـودن دسترسـی بـه آمـوزش بـا کیفیت اشـاره می‌کننـد و معتقـد هسـتند بهبـود در شـیوه‌ی دسترسـی، کیفیـت و توزیـع آن بیـن گروه‌هـای دارا و نـدارا، در کاهـش نابرابـری آموزشـی بسـیار مهـم هسـتند و بایـد بـه عنـوان اولویتـی سیاسـی مدنظـر قـرار گیـرد.

(منبع: مطالعات اسنادی، ۱۳۹۶).

۲ـ مبانی نظری

برابـری فرصت‌های آموزشـی، مفهومی اسـت نسـبی کـه به تبع شـرایط اجتماعـی، اقتصادی، سیاسـی و فرهنگـی جامعـه در حـال تغییر اسـت و شـامل برابـری فرصت‌های آموزشـی به معنی درون‌داد مسـاوی، برابری فرصت‌های آموزشـی به معنی فرایند مسـاوی و برابر و برابری فرصت‌های آموزشـی به معنی برون‌داد مسـاوی اسـت (بابادی عکاشـه و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۸۹).

مفهـوم برابـری فرصت‌هـای آموزشـی کـه بـا داشـتن آموزشـی با کیفیـت مطلوب و مناسـب معـادل اسـت، ایـن فرصـت را بـرای همگان فراهم می‌کنـد تا بـه دور از هرگونه فشـار و محدودیت مالـی، اجتماعـی، سیاسـی یـا فرهنگی، خـود را برای مشـارکت فعـال و همـه جانبه آماده سـازند (روشـن، ۱۳۹۱: ۲۸). برابـریِ فرصت‌هـا که در بُعد کلان، نوعی نگاه انسـان‌گرایانه و عدالت‌خواهانه را با خـود بـه همراه دارد، غالباً به عنوان شـاخصی توسـعه‌یافته در نظر گرفته می‌شـود کـه در بعد خُرد نیـز ابزار و سـاز و کاری اسـت که موجب شـکوفا شـدن اندیشـه‌های خلاق شـده و امـکان پرورش قابلیـت را بـرای همه به طور مسـاوی فراهم می‌سـازد (سـرخ، ۱۳۸۶: ۱۰۶). لزوم دسترسـی برابر افراد جامعـه بـه امکانـات و فرصت‌های آموزشـی و اهمیت بالای نحـوه‌ی توزیع منابع در نظام آموزشـی، موجـب شده‌اسـت تـا طی دهه‌هـای اخیر، مقولـه‌ی برابری آموزشـی بسـیار قابل توجه قـرار گیرد و نظریه‌پـردازان متعـددی از زوایـا و ابعـاد مختلـف، این مهم را مـورد بررسـی و کاوش قرار دهند.

۲ـ۱ـ دیدگاه‌های برابری آموزشی

شـاید بتـوان گفت نظریه‌ی برابری آموزشـی، در نظرهـای راولـز[3] (۱۹۷۱) ریشـه دارد. او برابری و عدالت فرصت‌ها در سیسـتم‌های آموزشـی را در سـه اصل می‌داند: فراهم کردن تسـهیلات آموزشـی برابـر بـرای افـراد واجد شـرایط، فراهـم آوردن حداقل میـزان آموزش بـرای هر فرد و ایجـاد امکانات و تـدارکات ویـژه بـرای گروه‌هـای محروم (حسـنی و همـکاران، ۱۳۹۳: ۳۹ به نقـل از راولـز، ۱۹۷۱). فارل[4] یکی دیگـر از نظریه‌پـردازان، برابـری آموزشـی را در چهار رویکرد خلاصه کرده‌اسـت: برابری در دسـتیابی، برابـری در مشـارکت، برابری نتایج آموزشـی و برابری تأثیرات آموزشـی بر مراحـل زندگی (همان منبع

1. Douglass
2. Rolleston et al
3. Rawls
4. Farrel

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

به نقل هورن ، ۲۰۱۰).

کلمن[1] معتقد است که ایجاد امکان آموزش رایگان برای بچه‌ها بدون در نظر گرفتن سابقه‌ی خانوادگی و نژادی، نیز جنس و طبقات اجتماعی و گروه‌های مختلف قومی، از ضروریات برابری فرصت‌های آموزشی است (زارع‌شاه‌آبادی و بنیاد، ۱۳۹۳: ۵۸).

راجرز[2] بر این باور است که عوامل متعددی نظیر نابرابری‌های طبقاتی، مذهبی، نژادی، جنسی و ... کیفیت آموزش و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد (همان).

جانستون[3] نیز معتقد است که ابعاد برابری فرصت‌های آموزشی شامل موارد ذیل است:

۱ـ برابری فرصت‌های آموزشی در بین طبقات اجتماعی مختلف؛ ۲ـ برابری فرصت‌های آموزشی برای جنسیت‌های مختلف؛ ۳ـ برابری فرصت‌های آموزشی برای اقوام و نژادهای مختلف یک جامعه؛ ۴ـ برابری فرصت‌های آموزشی برای مناطق شهری، روستایی و ... (سرخ، ۱۳۸۶: ۱۰۷).

۲ـ۲ـ دیدگاه‌های نابرابری آموزشی

نابرابری آموزشی انواع مختلفی از نابرابری را شامل می‌شود که مشهودترین آنها نابرابری جنسیتی و نابرابری فضایی است. نابرابری جنسیتی، تفاوت قائل شدن بین دو جنس (زن و مرد) در دسترسی به فرصت‌های آموزشی است (کچویان و آقاپور، ۱۳۸۵: ۱۲۴). در این حالت، مجموعه‌ای از قوانین و مقررات و دستورهای حاکم در جامعه بر پایه‌ی جنس، نابرابری را پدید می‌آورد و با جلوگیری از دسترسی به امکانات و همراهی در تصمیم‌گیری، نابرابری جنسی را دنبال‌ه‌دار می‌کند (اعظم‌زاده و رضایی، ۱۳۸۹: ۱۴)؛ به عنوان نمونه، دیدگاه کلاسیک و نئوکلاسیک که بر پایه‌ی جنسیت‌گرایی بنا نهاده شده، بر این فرض مبتنی است که سرمایه‌گذاری آموزشی بر پایه‌ی تصمیم‌های عقلانی افراد صورت می‌گیرد و برگشت سرمایه، باید این سرمایه‌گذاری را توجیه عقلانی سازد و این سرمایه‌گذاری برای دختران، به معنای آموزش کمتر نسبت به پسران است (همان، ۱۱). از منظر کلاسیک، وضعیت زنان در چهارچوب خانه و خانه‌داری ترسیم می‌شود و به همین لحاظ، آموزش در آن جایگاه خاصی نمی‌یابد. این بینش با برتر پنداشتن جنس مذکر، آموزش پسران را بر دختران اولویت می‌دهد و اصولاً به دلیل باور داشتن کلیشه‌های نقش جنسیتی، هیچ فایده‌ای در فرستادن دختران به مدرسه نمی‌بینند و معتقد است مهارت‌های مورد نیاز دختران توسط مادران و خواهران به آنان آموزش داده می‌شود. از سوی دیگر چون در بیشتر جوامع جهان سوم، دختر پس از ازدواج به خانواده‌ی شوهر ملحق می‌شود؛ لذا صرف وقت و هزینه برای تحصیل او کاری بیهوده تلقی می‌شود (Kaziboni,2000: 229-240).

نابرابری فضایی که واژه‌ای مرکب از نابرابری و فضاست، اشاره به وضعیتی دارد که در آن واحدهای مختلف فضایی یا جغرافیایی در سطوح مختلف در برخی متغیرهای موردنظر قرار

1. Kolman
2. Rogers
3. Johnston

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

دارنـد (دربان‌آسـتانه و همـکاران، ۱۳۹۵: ۳۴ به نقـل از لال و چاکراورتـی[1]، ۲۰۰۵: ۴۷).

نابرابـری فضایـی را همچنیـن می‌تـوان توزیـع نابرابـر فرصت‌هـا و موانـع اجتماعـی در فضـا دانسـت. نابرابـری فضایـی که شـکل بـارز آن نابرابری منطقه‌ای اسـت، در هر جامعـه‌ای می‌تواند جنبه‌هـای مختلـف بـه خـود بگیـرد. اشـکال قابـل رؤیـت نابرابـری فضایـی در کشـورهای قابل توسـعه عبـارت اسـت از نابرابـری بیـن شـهر و روسـتا، نابرابری بین شـهرهای بـزرگ و کوچک، نابرابـری جغرافیایـی در درون شـهرهای بـزرگ، نابرابری بیـن مناطق محروم و مناطـق برخوردار و غیـره (دهقـان، ۱۳۸۶: ۱۲۸). نابرابـری فضایـی کـه با رشـد قطبی یک یا دو منطقـه و عقب ماندن چنـد منطقـه همراه اسـت؛ به نوعـی می‌توانـد پیش‌درآمد ناهمگونی‌هـای اجتماعی نیـز قلمداد شود.

نابرابـری اجتماعـی کـه محصـول فقـدان توزیع مناسـب منابع و خدمـات اجتماعـی در یک جامعه اسـت و ریشـه در سـاختار ناموزون ملی، منطقه‌ای و گاه محلی دارد، می‌تواند با گذشـت زمان زمینه‌ی ایجاد نابرابری فرهنگی را نیز سـرعت بخشـند؛ حال این‌که نابرابری‌های آموزشـی، خـود مصـداق بـارزی از نابرابری‌هـای اجتماعی- فرهنگی اسـت که با شـدت و ضعـف در نواحی مختلـف وجـود دارد. در مجمـوع، آنچـه مبرهن اسـت این اسـت کـه پیشـرفت‌های اجتماعی در یـک جامعـه منـوط به دسترسـی آحاد مردم بـه فرصت‌هـای برابر اسـت؛ از ایـن رو نابرابری‌های آموزشـی، بایسـتی بـا تأمل و تعمق بیشـتری توسـط مسـئولین، برنامه‌ریزان و متولیـان امر مورد بررسـی و تفحـص قـرار گیـرد. بـر همیـن اسـاس، از آنجـا کـه هیـچ توسـعه‌ای بدون توسـعه و تکامـل نیـروی انسـانی مطلوب و مقـدور نخواهد بود و توسـعه‌ی اجتماعی- فرهنگـی نیز زمانی در جامعـه تحقـق می‌یابـد که همگان به شـکل یکسـان بـه امکانات آموزشـی موجـود در جامعه دسترسـی داشـته باشـند، بررسـی پیش‌رو با اعتقـاد به ضرورت تحت پوشـش قـرار دادن تمامی واجب‌التعلیمـان و فراهـم نمـودن فرصت‌هـای آموزشـی برابر برای همـگان (اعم از دختر و پسـر یا شـهری و روسـتایی)، درصدد اسـت تا با تبیین میزان توسـعه شهرسـتان‌های استان هرمزگان بـه لحـاظ آموزشـی، کیفیت توزیع شـاخص‌های آموزشـی در مناطق مختلف این اسـتان را مورد سـنجش قـرار دهـد و اولویت‌هـای برنامه‌ریزی را مشـخص کند.

۳ـ مواد و روش‌ها

پژوهـش حاضـر بـر اسـاس هدف بنیادی و نـوع روش بـه کار رفتـه در آن، توصیفی- تحلیلی اسـت که طی آن برای تبیین میزان توسـعه‌ی آموزشـی شهرسـتان‌های اسـتان هرمزگان، تعداد ۱۳ شهرسـتان به عنوان جامعه‌ی آماری تحلیل و بررسـی شـد. برای تبیین میزان توسعه‌یافتگی اسـتان نیز در بخش آموزش، ۲۲ متغیر در قالب شـاخص آموزش از داده‌های رسـمی آمارنامه‌ی سـال ۱۳۹۴ اسـتخراج (جدول ۲) سـپس برای تحلیل، از روش‌های تحلیل رابطه‌ی خاکسـتری بهره‌گیـری شـد. از آنجـا که از یک سـو برخـی محققین بر ایـن باورند که مفهوم توسـعه چندان دقیـق نیسـت و از سـوی دیگـر، روش‌هـای تصمیم‌گیـری چندمعیـاره بـه دلیل انعطاف بیشـتر بـه دنیـای واقعـی نزدیک‌تـر اسـت و نتایـج دقیق‌تـر و قابـل اطمینان‌تری ارائـه می‌دهـد، در این بررسـی نیز از روش تحلیل رابطه‌ی خاکسـتری اسـتفاده شده‌است.

1. Lall & Chakravorty

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

جدول ۲: متغیرهای مورد بررسی در پژوهش حاضر

متغیر
X_1. میـزان باسـوادی کل هـر شهرسـتان، X_2. میـزان باسـوادی مـردان هـر شهرسـتان، X_3. میـزان باسـوادی زنـان هـر شهرسـتان، X_4. ضریـب پوشـش تحصیلـی هـر شهرسـتان، X_5. نسـبت دانـش آمـوز بـه معلـم هـر شهرسـتان، X_6. نسـبت دانـش آمـوز دختـر هـر شهرسـتان، X_7. تراکـم دانـش آمـوز در کلاسـهر شهرسـتان (دوره پیـش دبسـتانی)، X_8. نسـبت دانـش آمـوز دختـر هـر شهرسـتان(دوره پیـش دبسـتانی)، X_9. تراکـم دانـش آمـوز در کلاس هـر شهرسـتان (دوره ابتدایـی)، X_{10}. نسـبت دانـش آمـوز بـه معلـم هـر شهرسـتان (دوره ابتدایـی)، X_{11}. نسـبت دانـش آمـوز دختـر هـر شهرسـتان (دوره ابتدایـی)، X_{12}. تراکـم دانـش آمـوز در کلاس هـر شهرسـتان (دوره اول متوسـطه)، X_{13}. نسـبت دانـش آمـوز بـه معلـم هـر شهرسـتان (دوره اول متوسـطه)، X_{14}. نسـبت دانـش آمـوز دختـر هـر شهرسـتان (دوره اول متوسـطه)، X_{15}. تراکـم دانـش آمـوز در کلاس هـر شهرسـتان (دوره دوم متوسـطه)، X_{16}. نسـبت دانـش آمـوز بـه معلـم هـر شهرسـتان (دوره دوم متوسـطه)، X_{17}. نسـبت دانـش آمـوز دختـر هـر شهرسـتان (دوره دوم متوسـطه)، X_{18}. نسـبت دانـش آمـوز دختـر هـر شهرسـتان (دوره فنـی و حرفـه ای)، X_{19}. نسـبت دانـش آمـوز دختـر هـر شهرسـتان (دوره کار و دانـش)، X_{20}. نسـبت دانـش آمـوز دختـر هـر شهرسـتان (دوره تکمیلـی بزرگسـال)، X_{21}. تراکـم دانـش آمـوز در کلاس هـر شهرسـتان (دوره تکمیلـی بزرگسـال)، X_{22}. نسـبت دانـش آمـوز بـه معلـم هـر شهرسـتان (دوره تکمیلـی بزرگسـال).

(منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان هرمزگان، ۱۳۹۵).

۳ـ۱ـ تحلیل رابطه خاکستری

تحلیـل رابطـه‌ای خاکسـتری[1] کـه نخسـتین بـار توسـط دنـگ[2] در سـال ۱۹۸۹ ایجـاد شـد، شـامل تجزیـه و تحلیـل رابطـه‌ی خاکسـتری، مدل‌سـازی خاکسـتری، پیش‌بینـی و تصمیم‌گیـری یـک سیسـتم اسـت (Huang and Liao, 2003: 1710). ایـن تئـوری بـرای حـل مسـائل مبهـم و مسـائلی کـه داده‌هـای گسسـته و اطلاعـات ناقـص دارنـد بـه کار مـی‌رود. ایـن تئـوری بـا اسـتفاده از اطلاعـات نسـبتاً کـم و بـا تغییرپذیـری بسـیار در معیارهـا، خروجی‌هـای رضایت‌بخـش و مطلوبـی را ایجـاد می‌کنـد (محمـدی و همـکاران، ۱۳۹۰: ۲۳). از مفهـوم فضـای رابطه خاکسـتری می‌تـوان بـرای بـه دسـت آوردن همبسـتگی بیـن عوامـل اصلـی و مرجـع بـا عوامـل دیگـر مـورد مقایسـه در یـک سیسـتم اسـتفاده کرد. تحلیـل رابطه خاکسـتری همچنیـن روابط نامعیـن بیـن یـک عامـل اصلـی را بـا تمـام عوامـل دیگـر کـه در یـک سیسـتم داده شـده وجود دارد، تجزیـه و تحلیـل می‌کنـد (میرغفـوری و همـکاران، ۱۳۹۱: ۶۳).

تحلیـل رابطـه‌ای خاکسـتری بـه عنـوان بخشـی از نظریه‌ی سیسـتم خاکسـتری، بـرای حل مسـائلی کـه از روابـط پیچیـده‌ای بیـن عوامـل و متغیرهایشـان برخوردارنـد بـه کار می‌رونـد (Mora´n et al, 2006: 124). تئـوری سیسـتم‌های خاکسـتری، الگوریتمـی اسـت کـه روابـط غیرقطعـی اعضـای یـک سیسـتم با یک عضـو مرجـع را تحلیـل می‌کنـد و از قابلیت اسـتفاده در حـل مسـائل تصمیم‌گیـری چندمعیـاره برخـوردار اسـت (محمـدی و همـکاران، ۱۳۹۰: ۲۳). جزئیـات فراینـد تحلیـل رابطـه‌ای خاکسـتری بـه ایـن شـرح اسـت (میرغفـوری و همـکاران، ۱۳۹۱: ۶۴).

1. Grey Relational Analysis (GRA)
2. Deng

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

۳ـ۲ـ ایجاد رابطه خاکستری[1]

زمانی که واحدهای اندازه‌گیری عملکرد شاخص‌های مختلف متفاوتند، ممکن است تأثیر برخی از شاخص‌ها نادیده گرفته شود. همچنین زمانی که برخی شاخص‌های عملکرد از دامنه‌ی گسترده‌ای برخوردارند، ممکن است چنین اتفاقی روی دهد. همچنین اگر هدف یا جهت این شاخص‌ها تفاوت داشته باشند، نتایج نادرستی در تحلیل‌ها به وجود می‌آید (Huang and Liao, 2003:1711). بنابراین، تبدیل کلیه‌ی ارزش‌های عملکردی هر گزینه به یک سری مقایسه‌ای در فرایندی مشابه نرمالیزه کردن، ضروری به نظر می‌رسد. این پردازش، گام ایجاد روابط خاکستری در تئوری سیستم‌های خاکستری نامیده می‌شود.

در یک مسأله تصمیم‌گیری چند شاخصه که دارای m گزینه و n شاخص است، i امین گزینه را می‌توان به صورت $y_i=(y_{i1},y_{i2},\ldots,y_{ij},\ldots,y_{in})$ بیان کرد؛ به طوری که y_ij عبارت است از ارزش عملکردی شاخص j برای گزینه‌ی i. عبارت Yi را می‌توان به کمک یکی از روابط (۱)، (۲) یا (۳) به سری مقایسه‌ای $X_i=(x_{i1}, x_{i2,}\ldots, x_{ij},\ldots, x_{in})$ تبدیل کرد (Kuo et al, 2008:520؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۳ ؛ صفایی‌پور و شنبه‌پور مادوان، ۱۳۹۵: ۱۱).

$$x_{ij} = \frac{y_{ij} - Min\{y_{ij}, i = 1,2,\ldots,m\}}{Max\{y_{ij}, i = 1,2,\ldots,m\} - Min\{y_{ij}, i = 1,2,\ldots,m\}} \quad (1)$$
$$i = 1,2,\ldots,m \qquad j = 1,2,\ldots,n$$

$$x_{ij} = \frac{Min\{y_{ij}, i = 1,2,\ldots,m\} - y_{ij}}{Max\{y_{ij}, i = 1,2,\ldots,m\} - Min\{y_{ij}, i = 1,2,\ldots,m\}} \quad (2)$$
$$i = 1,2,\ldots,m \qquad j = 1,2,\ldots,n$$

$$x_{ij} = \frac{|y_{ij} - y_j^*|}{Max\{Max\{y_{ij}, i = 1,2,\ldots,m\} - y_{ij}^*, y_{ij}^* - Min\{y_{ij}, i = 1,2,\ldots,m\}\}} \quad (3)$$
$$i = 1,2,\ldots,m \qquad j = 1,2,\ldots,n$$

رابطه‌ی (۱) برای شاخص «هرچه بزرگ‌تر، بهتر» استفاده می‌شود، رابطه‌ی (۲) برای شاخص «هرچه کوچک‌تر، بهتر» و رابطه‌ی (۳) برای حالتی که هر چه به ارزش مطلوب y^*_j نزدیک‌تر باشد بهتر است (Kuo et al, 2008:520).

۳ـ۳ـ تعریف سری‌های هدف مرجع[2]

پس از ایجاد روابط خاکستری با استفاده از معادلات (۱)، (۲) و (۳)، تمامی ارزش‌های عملکردی در مقیاس [۰ و ۱] قرار می‌گیرند. اگر برای یک شاخص j در گزینه i ، ارزش x_{ij} که از فرایند ایجاد رابطه خاکستری ایجاد شده، برابر با ۱ یا از ارزش مربوط به هر

1. Grey Relational Generating
2. Reference Sequence Definition

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

گزینه‌ی دیگری به ۱ نزدیکتر باشد؛ بدین معناست که عملکرد گزینه‌ی i در شاخص j از سایر گزینه‌ها بهتر است. بنابراین، اگر برای گزینه‌ای تمامی ارزش‌های عملکردی یک باشد، این گزینه بهترین انتخاب خواهد بود (محمدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۳). این مقاله، سری مرجع هدف را به صورت $X_0=(x_{01}, x_{02}, ..., x_{0j}, ..., x_{0n})=(1,1,...1,...,1)$ تعریف می‌کند و آنگاه به جستجوی گزینه‌ای می‌پردازد که سری‌های مقایسه‌ای‌اش، نزدیک‌تر به این سری هدف باشند (همان).

۳ـ۴ـ محاسبه‌ی ضریب رابطه‌ای خاکستری[1]

ضریب رابطه‌ای خاکستری برای تعیین نزدیکی X_{ij} به X_{0j} استفاده می‌شود. هرچه ضریب رابطه‌ای خاکستری، بزرگ‌تر باشد X_{ij} به X_{0j} نزدیک‌تر است. ضریب رابطه‌ای خاکستری را با استفاده از رابطه‌ی (۴) می‌توان محاسبه کرد:

در رابطه‌ی (۴)، $\gamma(X_{0j}, X_{ij})$ ضریب رابطه‌ای خاکستری میان X_{ij} و X_{0j} را نشان می‌دهد که در آن:

$$y(x_0, x_i) = \frac{\Delta Min + \zeta \Delta Max}{\Delta_{ij} + \zeta \Delta Max} \qquad i = 1,2,...,m \qquad j = 1,2,...,n$$

هدف از به کارگیری ضریب تشخیص، گسترش یا محدود ساختن دامنه‌ی ضریب رابطه خاکستری است. ضریب تشخیص که بین ۰ و ۱ متغییر است، توسط تصمیم‌گیرنده‌ی ارزیابی انجام می‌گیرد. از آنجا که ضرایب متعدد، نتایج مختلفی را نیز در پی خواهد داشت، در این مقاله ضریب تشخیص در همان ابتدا ۰/۵ در نظر گرفته شد (Ibid:521).

$$\Delta_{ij} = x_{0j} \quad x_{ij}$$

$$\Delta Min = Min\{\Delta_{ij}, i = 1,2,...,m; j = 1,2,...,n\}$$

$$\Delta Max = Max\{\Delta_{ij}, i = 1,2,...,m; j = 1,2,...,n\}$$

$\zeta \in [0,1]$ = ضریب تشخیص

۳ـ۵ـ محاسبه‌ی رتبه‌ی رابطه‌ای خاکستری[2]

پس از محاسبه‌ی تمامی ضرائب رابطه‌ای خاکستری $\gamma(X_{0j}, X_{ij})$، رتبه‌ی رابطه‌ای خاکستری را با استفاده از رابطه‌ی (۵) می‌توان محاسبه کرد:

$$\Gamma(x_0, x_i) = \sum_{j=1} w_j \gamma(x_{0j}, x_{ij}) \qquad i = 1,2,...,m \qquad (5)$$

رابطه‌ی (۵)، رتبه‌ی رابطه‌ای خاکستری را بین x_i و x_0 نشان می‌دهد. در واقع این عبارت، میزان همبستگی سری مرجع هدف و سری مقایسه‌ای را نشان می‌دهد. w_j

1. Grey Relational Coefficient Calculation
2. Grey Relational Grade Calculation

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

، وزن شاخص j است که معمولاً به قضاوت تصمیم‌گیرنده یا به ساختار مسأله‌ی پیشنهادی بستگی دارد، به علاوه $\sum_{j=1}^{n} w_j = 1$. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد بر روی هر شاخص، سری مرجع هدف نشان‌دهنده‌ی بهترین عملکردی است که در میان سری‌های مقایسه‌ای قابل حصول است. بنابراین، اگر یک سری مقایسه‌ای برای یک گزینه بالاترین رتبه‌ی رابطه‌ای خاکستری را با سری مرجع هدف داشته باشد؛ بدین معناست که این سری مقایسه‌ای، دارای بیشترین شباهت با سری مرجع هدف است و لذا این گزینه بهترین انتخاب است (Ibid:522).

۴ـ معرفی منطقه

استان هرمزگان در جنوب کشور و بین مختصات جغرافیایی ۲۵ درجه و ۷ دقیقه تا ۲۸ درجه و ۵۷ دقیقه‌ی عرض شمالی و ۵۳ درجه و ۲ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۶۶ دقیقه‌ی طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ واقع شده‌است. این استان ۷۲۶۳۱/۳۱ کیلومترمربع مساحت دارد، حدود ۴/۱ درصد از خاک کشور را تشکیل می‌دهد. هرمزگان از جهت شمال و شمال‌شرقی با استان کرمان، غرب و شمال‌غربی با استان‌های فارس و بوشهر، از شرق با سیستان و بلوچستان همسایه و جنوب آن را آب‌های خلیج‌فارس و دریای عمان در نواری به طول تقریبی ۹۰۰ کیلومتر در برگرفته‌است. این استان در سال ۱۳۹۴، دارای ۱۳ شهرستان (ابوموسی، بستک، بشاگر ، بندرعباس، بندرلنگه، پارسیان، جاسک، حاجی‌آباد، خمیر، رودان، سیریک، قشم و میناب)، ۳۸ شهر، ۸۵ دهستان، ۳۸ بخش و ۲۲۵۷ آبادی است که از این تعداد ۱۷۳۲ آبادی آن سکنه دارد (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استانداری هرمزگان، ۱۳۹۵: ۱۹). طبق آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن، جمعیت این استان برابر با ۱۷۷۶۴۱۵ نفر است که از این تعداد ۹۷۱۸۲۲ نفر در مناطق شهری و ۸۰۲۵۱۲ نفر در مناطق روستایی ساکن هستند.

۵ـ یافته‌ها

۵ـ۱ـ توصیف داده‌ها

یافته‌ها نشان می‌دهد میزان باسوادی استان برابر با ۸۳/۷ درصد بوده‌است. همچنین میزان باسوادی مردان ۸۶/۸ و میزان باسوادی زنان ۸۰/۵ درصد حاصل شده‌است. همچنین از میان ۳۴۱۰۲۹ نفر دانش‌آموز در حال تحصیل در کل استان هرمزگان، مقطع ابتدایی با ۵۶/۱ درصد، بیشترین جمعیت در حال تحصیل و دوره‌ی استثنایی با ۰/۶ درصد، کمترین میزان جمعیت تحصیل‌کننده را به خود اختصاص داده‌است. همچنین ۶ درصد در دوره‌ی پیش‌دبستانی، ۲۱/۶ درصد در دوره‌ی متوسطه‌ی اول، ۱۴/۵ درصد در دوره‌ی متوسطه‌ی دوم و ۱/۴ درصد در دوره‌های بزرگسال مشغول به تحصیل بوده‌اند. همچنین از کل دانش‌آموزان استان، در حدود ۴۸/۴ درصد از جمعیت دانش‌آموزان به دختران اختصاص داشته‌است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استانداری هرمزگان، ۱۳۹۵: ۳۴۰).

تحلیل یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد، بیشترین میزان باسوادی کل به شهرستان ابوموسی (۹۷ درصد) و کمترین میزان به شهرستان بشاگرد (۶۵ درصد) اختصاص دارد.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

مادامی‌که بیشـترین و کمترین میزان باسـوادی مردان به شهرسـتان‌های ابوموسـی (۹۸ درصد) و بشـاگرد (۷۰ درصـد) تعلـق دارد، بیشـترین و کمتریـن میزان باسـوادی زنان نیـز در همین دو شهرسـتان مشـاهده شده‌اسـت؛ بـه طوری که ابوموسـی بـا ۹۴ درصد و بشـاگرد بـا ۵۹ درصد به ترتیب بیشـترین و کمترین میزان باسـوادی را در خودی جای داده‌اند. در متغیر ضریب پوشـش تحصیلـی نیـز، بیشـترین میـزان پوشـش تحصیلـی مربوط بـه دانش‌آموزان شهرسـتان قشـم با ۳۰ درصـد و کمتریـن میـزان پوشـش تحصیلـی مربـوط بـه دانش‌آموزان سـاکن در شهرسـتان ابوموسـی بـا ۰/۰۹ درصـد بوده‌اسـت. همچنیـن در حالی کـه کمترین میـزان دانش‌آمـوز دختر به شهرسـتان پارسـیان با ۴۶ درصد تعلق دارد، بیشـترین میزان دانش‌آموز دختر به شهرسـتان قشـم بـا ۵۲ درصد اختصاص داشته‌اسـت. سـایر آمـار توصیفـی از قبیل میانگیـن، انحراف‌معیار، دامنـه‌ی تغییـر و ضریـب تغییـر در جدول شـماره‌ی ۳ قابل مشاهده‌اسـت.

جدول ۳: آمار توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

	نرخ باسوادی کل	نرخ باسوادی مردان	نرخ باسوادی زنان	ضریب پوشش تحصیلی	نسبت کل دانش آموز به معلم هر شهرستان	نسبت کل دانش آموز دختر هر شهرستان	تراکم دانش آموز در کلاس دوره پیش دبستانی	نسبت دانش آموز دختر دوره پیش دبستانی	تراکم دانش در کلاس دوره ابتدایی	نسبت دانش آموز به معلم دوره ابتدایی	نسبت دانش آموز دختر دوره پیش دبستانی
Max	۹۷,۰۰	۹۸,۰۰	۹۴,۰۰	۰,۳۰	۲۸,۵۰	۰,۵۲	۲۷,۷۸	۰,۵۳	۶,۳۴	۶,۴۱	۰,۵۲
Min	۶۵,۰۰	۷۰,۰۰	۵۹,۰۰	۰,۰۹	۱۰,۰۸	۰,۴۶	۴,۸۸	۰,۴۱	۳,۹۸	۳,۳۰	۰,۴۷
میانگین	۸۱,۲۳	۸۴,۶۲	۷۷,۳۱	۰,۲۴	۲۱,۳۱	۰,۴۸	۸,۷۳	۰,۴۸	۵,۱۷	۴,۷۳	۰,۴۸
دامنه تغیر	۳۲,۰۰	۲۸,۰۰	۳۵,۰۰	۰,۲۱	۱۸,۴۲	۰,۰۶	۲۲,۹۰	۰,۱۲	۲,۳۶	۳,۱۱	۰,۰۵
انحراف معیار	۸,۴۰	۷,۲۹	۹,۳۲	۰,۰۵	۵,۱۹	۰,۰۱	۵,۹۸	۰,۰۳	۰,۶۲	۰,۹۴	۰,۰۱
ضریب تغیر	۰,۱۰	۰,۰۹	۰,۱۲	۰,۲۲	۰,۲۴	۰,۰۳	۰,۶۸	۰,۰۶	۰,۱۲	۰,۲۰	۰,۰۳

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶).

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

ادامه‌ی جدول ۳: آمار توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

	تراکم دانش در کلاس دوره متوسطه اول	نسبت دانش‌آموز به معلم دوره متوسطه اول	نسبت دانش‌آموز دختر دوره متوسطه اول	تراکم دانش در کلاس دوره متوسطه دوم	نسبت دانش‌آموز به معلم دوره متوسطه دوم	نسبت دانش‌آموز دختر دوره متوسطه دوم	نسبت دانش‌آموز دختر دوره فنی‌حرفه‌ای	نسبت دانش‌آموز دختر دوره کاردانش	نسبت دانش‌آموز زن دوره تکمیلی بزرگسال	تراکم دانش در کلاس دوره تکمیلی بزرگسال	نسبت دانش‌آموز به معلم دوره تکمیلی بزرگسال
Max	۸,۰۰	۹,۳۴	۰,۴۹	۲۷,۴۰	۲۱,۹۳	۰,۶۱	۰,۵۶	۰,۶۶	۰,۶۹	۲۷,۴۰	۲۱,۹۳
Min	۳,۸۰	۱,۸۴	۰,۴۲	۴,۶۷	۴,۷۱	۰,۴۴	۰,۰۵	۰,۲۱	۰,۰۵	۴,۶۷	۴,۷۱
میانگین	۵,۱۲	۴,۸۸	۰,۴۷	۷,۲۱	۷,۶۷	۰,۴۹	۰,۳۱	۰,۳۳	۰,۲۶	۷,۲۱	۷,۶۷
دامنه تغیر	۴,۲۰	۷,۴۹	۰,۰۷	۲۲,۷۳	۱۷,۲۲	۰,۱۷	۰,۵۱	۰,۴۵	۰,۶۴	۲۲,۷۳	۱۷,۲۲
انحراف معیار	۱,۰۵	۲,۱۸	۰,۰۲	۶,۰۹	۴,۴۶	۰,۰۴	۰,۱۷	۰,۱۲	۰,۲۲	۶,۰۹	۴,۴۶
ضریب تغیر	۰,۲۱	۰,۴۵	۰,۰۴	۰,۸۴	۰,۵۸	۰,۰۸	۰,۵۵	۰,۳۶	۰,۸۵	۰,۸۴	۰,۵۸

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶).

۵ـ۲ـ تحلیل داده‌ها

به منظور آغاز فرایند تحلیل داده‌ها، در اولین گام ماتریس تصمیم‌گیری (متشکل از شاخص‌ها و مناطق مورد مطالعه) تشکیل و پس از پالایش داده‌ها، برای اجرای محاسبات ابتدا طبق روابط ۳،۲،۱ رابطه خاکستری (جدول ۴) سپس طبق رابطه‌ی ۴، محاسبه‌ی ضریب خاکستری (جدول ۵) انجام می‌شود.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

جدول ۴: ایجاد رابطه خاکستری

	X۱	X۲	X۳	X۴	X۵	X۶	X۷	X۸	X۹	X۱۰	X۱۱
ابوموسی	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۰,۱۱	۰,۲۵	۰,۵۲	۱	۱
بستک	۰,۵۹	۰,۶۱	۰,۶	۰,۶۷	۰,۴۵	۰,۳۳	۰,۱۲	۰,۵	۰,۵۶	۰,۵۵	۰
بشاگرد	۰	۰	۰	۰,۶۷	۰,۷۹	۰,۳۳	۱	۰,۶۷	۱	۰,۴۸	۰,۲
بندرعباس	۰,۷۵	۰,۷۹	۰,۷۷	۰,۷۱	۰,۹۲	۰,۳۳	۰	۰,۵۸	۰,۵۷	۰,۰۱	۰,۲
بندرلنگه	۰,۵۶	۰,۵	۰,۶۶	۰,۸۱	۰,۸۲	۰,۳۳	۰,۰۲	۰,۵۸	۰,۱۶	۰,۱۵	۰,۲
پارسیان	۰,۵۶	۰,۶۱	۰,۵۷	۰,۶۷	۰,۲۴	۰	۰,۰۵	۰,۵	۰,۵۸	۰,۸۳	۰
جاسک	۰,۰۹	۰,۱۴	۰,۰۹	۰,۸۶	۰,۷۲	۰,۱۷	۰,۲۶	۰,۵۸	۰,۷	۰,۳	۰,۴
حاجی‌آباد	۰,۳۴	۰,۳۶	۰,۳۷	۰,۵۷	۰,۴۷	۰,۳۳	۰,۱۶	۰,۷۵	۰,۷۹	۰,۷۴	۰,۴
خمیر	۰,۶۳	۰,۶۸	۰,۶۳	۰,۸۱	۰,۵۲	۰,۱۷	۰,۰۳	۰	۰,۳۲	۰,۵۱	۰,۲
رودان	۰,۵	۰,۵	۰,۵۱	۰,۷۱	۰,۵	۰,۳۳	۰,۱۱	۰,۶۷	۰,۴۱	۰,۶۲	۰,۲
سیریک	۰,۴۴	۰,۴۶	۰,۴۳	۰,۹	۰,۸۲	۰,۳۳	۰,۱۹	۱	۰,۵۹	۰,۳۶	۰,۲
قشم	۰,۶۹	۰,۶۸	۰,۶۹	۱	۱	۰,۳۳	۰,۰۲	۰,۵۸	۰	۰	۰,۲
میناب	۰,۴۴	۰,۴۶	۰,۴۹	۰,۷۶	۰,۶۸	۰,۳۳	۰,۱۳	۰,۷۵	۰,۳۴	۰,۴۲	۰,۲

	X۱۲	X۱۳	X۱۴	X۱۵	X۱۶	X۱۷	X۱۸	X۱۹	X۲۰	X۲۱	X۲۲
ابوموسی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱
بستک	۰,۳۷۹	۰,۴۶۳	۱	۰,۰۵۷	۰,۱۴۱	۰,۲۳۵	۰,۴۵۱	۰,۵۱۱	۰	۰,۰۵۷	۰,۱۴۱
بشاگرد	۰,۴۱۲	۰	۰,۸۵۷	۰,۰۷۷	۰	۰,۲۳۵	۰	۰,۳۳۳	۰	۰,۰۷۷	۰
بندرعباس	۰	۰,۲۸۴	۰,۸۵۷	۰	۰,۰۸۹	۰,۲۹۴	۰,۵۴۹	۰,۲	۰,۶۴۱	۰	۰,۰۸۹
بندرلنگه	۰,۰۸۸	۰,۲۲۵	۰,۷۱۴	۰,۰۶۹	۰,۱۳۱	۰,۴۱۲	۱	۰,۲۶۷	۰,۱۵۶	۰,۰۶۹	۰,۱۳۱
پارسیان	۰,۵۰۵	۰,۹۷۹	۰,۸۵۷	۰,۰۴۸	۰,۲۷۲	۰,۱۷۶	۰,۳۳۳	۰,۲۸۹	۰,۰۴۷	۰,۰۴۸	۰,۲۷۲
جاسک	۰,۲۶۴	۰,۳۲۷	۰	۰,۰۱۹	۰,۰۲۳	۰	۰,۹۸	۰,۰۴۴	۰,۲۶۶	۰,۰۱۹	۰,۰۲۳
حاجی‌آباد	۰,۴۱۲	۰,۴۷۷	۰,۷۱۴	۰,۰۳۹	۰,۱۰۴	۰,۱۱۸	۰,۸۶۳	۰	۰,۳۹۱	۰,۰۳۹	۰,۱۰۴
خمیر	۰,۲۸۳	۰,۳۶۴	۰,۴۲۹	۰,۰۴	۰,۱۷۵	۰,۱۷۶	۰,۱۷۶	۰	۰	۰,۰۴	۰,۱۷۵
رودان	۰,۲۵۷	۰,۴۴۹	۰,۸۵۷	۰,۰۲۶	۰,۱۲۷	۰,۱۷۶	۰,۴۷۱	۰,۱۵۶	۰,۳۲۸	۰,۰۲۶	۰,۱۲۷
سیریک	۰,۱۷۶	۰,۱۴	۰,۵۷۱	۰,۰۲۲	۰,۰۳۷	۰,۳۵۳	۰,۴۹	۰,۳۱۱	۱	۰,۰۲۲	۰,۰۳۷
قشم	۰,۱۷۴	۰,۲۲۵	۰,۸۵۷	۰,۰۱۸	۰,۰۵۲	۰,۲۹۴	۰,۷۶۵	۰,۲	۰,۵۹۴	۰,۰۱۸	۰,۰۵۲
میناب	۰,۱۴	۰,۳۴	۰,۷۱۴	۰,۰۳۵	۰,۰۸۳	۰,۳۵۳	۰,۵۱	۰,۲	۰,۸۵۹	۰,۰۳۵	۰,۰۸۳

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶).

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

جدول ۵: محاسبه‌ی ضریب رابطه خاکستری

	X۱	X۲	X۳	X۴	X۵	X۶	X۷	X۸	X۹	X۱۰	X۱۱
ابوموسی	۱	۱	۱	۰,۳۳۳	۰,۳۳۳	۱	۰,۳۶	۰,۴	۰,۵۱۱	۱	۱
بستک	۰,۵۵۲	۰,۵۶	۰,۵۵۶	۰,۶	۰,۴۷۸	۰,۴۲۹	۰,۳۶۲	۰,۵	۰,۵۲۹	۰,۵۲۶	۰,۳۳۳
بشاگرد	۰,۳۳۳	۰,۳۳۳	۰,۳۳۳	۰,۶	۰,۶۹۹	۰,۴۲۹	۱	۰,۶	۱	۰,۴۹	۰,۳۸۵
بندرعباس	۰,۶۶۷	۰,۷	۰,۶۸۶	۰,۶۳۶	۰,۸۶۱	۰,۴۲۹	۰,۳۳۳	۰,۵۴۵	۰,۵۳۹	۰,۳۳۵	۰,۳۸۵
بندرلنگه	۰,۵۳۳	۰,۵	۰,۵۹۳	۰,۷۲۴	۰,۷۳۹	۰,۴۲۹	۰,۳۳۷	۰,۵۴۵	۰,۳۷۳	۰,۳۷	۰,۳۸۵
پارسیان	۰,۵۳۳	۰,۵۶	۰,۵۳۸	۰,۶	۰,۳۹۸	۰,۳۳۳	۰,۳۴۵	۰,۵	۰,۵۴۱	۰,۷۴۲	۰,۳۳۳
جاسک	۰,۳۵۶	۰,۳۶۸	۰,۳۵۴	۰,۷۷۸	۰,۶۳۹	۰,۳۷۵	۰,۴۰۳	۰,۵۴۵	۰,۶۲۴	۰,۴۱۶	۰,۴۵۵
حاجی‌آباد	۰,۴۳۲	۰,۴۳۸	۰,۴۴۳	۰,۵۳۸	۰,۴۸۳	۰,۷۲۹	۰,۳۷۳	۰,۶۶۷	۰,۷۰۷	۰,۶۵۸	۰,۴۵۵
خمیر	۰,۵۷۱	۰,۶۰۹	۰,۵۷۴	۰,۷۲۴	۰,۵۱	۰,۳۷۵	۰,۳۴	۰,۳۳۳	۰,۴۲۳	۰,۵۰۴	۰,۳۸۵
رودان	۰,۵	۰,۵	۰,۵۰۷	۰,۶۳۶	۰,۵	۰,۴۲۹	۰,۳۶۱	۰,۶	۰,۴۵۷	۰,۵۶۶	۰,۳۸۵
سیریک	۰,۴۷۱	۰,۴۸۳	۰,۴۶۷	۰,۸۴	۰,۷۳۳	۰,۴۲۹	۰,۳۸۲	۱	۰,۵۵۱	۰,۴۴	۰,۳۸۵
قشم	۰۶۱۵	۰۶۰۹	۰,۶۱۴	۱	۱	۰,۴۲۹	۰,۳۳۸	۰,۵۴۵	۰,۳۳۳	۰,۳۳۳	۰,۳۸۵
میناب	۰,۴۷۱	۰,۴۸۳	۰,۴۹۳	۰,۶۷۷	۰,۶۰۷	۰,۴۲۹	۰,۳۶۴	۰,۶۶۷	۰,۴۳۱	۰,۴۶۳	۰,۳۸۵

	X۱۲	X۱۳	X۱۴	X۱۵	X۱۶	X۱۷	X۱۸	X۱۹	X۲۰	X۲۱	X۲۲
ابوموسی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰,۳۳۳	۱	۰,۳۳۳	۱	۱
بستک	۰,۴۴۶	۰,۴۸۲	۱	۰,۳۴۷	۰,۳۶۸	۰,۳۹۵	۰,۴۷۷	۰,۵۰۶	۰,۳۳۳	۰,۳۴۷	۰,۳۶۸
بشاگرد	۰,۴۶	۰,۳۳۳	۰,۷۷۸	۰,۳۵۱	۰,۳۳۳	۰,۳۹۵	۰,۳۳۳	۰,۴۲۹	۰,۳۳۳	۰,۳۵۱	۰,۳۳۳
بندرعباس	۰,۳۳۳	۰,۴۱۱	۰,۷۷۸	۰,۳۳۳	۰,۳۵۴	۰,۴۱۵	۰,۵۲۶	۰,۳۸۵	۰,۵۸۲	۰,۳۳۳	۰,۳۵۴
بندرلنگه	۰,۳۵۴	۰,۳۹۲	۰,۶۳۶	۰,۳۴۹	۰,۳۶۵	۰,۴۵۹	۱	۰,۴۰۵	۰,۳۷۲	۰,۳۴۹	۰,۳۶۵
پارسیان	۰,۵۰۲	۰,۹۵۹	۰,۷۷۸	۰,۳۴۴	۰,۴۰۷	۰,۳۷۸	۰,۴۲۹	۰,۴۱۳	۰,۳۴۴	۰,۳۴۴	۰,۴۰۷
جاسک	۰,۴۰۵	۰,۴۲۶	۰,۳۳۳	۰,۳۳۸	۰,۳۳۹	۰,۳۳۳	۰,۹۶۲	۰,۳۴۴	۰,۴۰۵	۰,۳۳۸	۰,۳۳۹
حاجی‌آباد	۰,۴۶	۰,۴۸۹	۰,۶۳۶	۰,۳۴۲	۰,۳۵۸	۰,۳۶۲	۰,۷۸۵	۰,۳۳۳	۰,۴۵۱	۰,۳۴۲	۰,۳۵۸
خمیر	۰,۴۶	۰,۴۸۹	۰,۶۳۶	۰,۳۴۲	۰,۳۷۷	۰,۳۷۸	۰,۳۷۸	۰,۳۳۳	۰,۳۳۳	۰,۳۴۲	۰,۳۷۷
رودان	۰,۴۰۲	۰,۴۷۶	۰,۷۷۸	۰,۳۳۹	۰,۳۶۴	۰,۳۷۸	۰,۴۸۶	۰,۳۷۲	۰,۴۲۷	۰,۳۳۹	۰,۶۳۴
سیریک	۰,۳۷۸	۰,۳۶۸	۰,۵۳۸	۰,۳۳۸	۰,۳۴۲	۰,۴۳۶	۰,۴۹۵	۰,۴۲۱	۱	۰,۳۳۸	۰,۳۴۲
قشم	۰,۳۷۷	۰,۳۹۲	۰,۷۷۸	۰,۳۳۷	۰,۳۴۵	۰,۴۱۵	۰,۶۸	۰,۳۸۵	۰,۵۵۲	۰,۳۳۷	۰,۳۴۵
میناب	۰,۳۶۸	۰,۴۳۱	۰,۶۳۶	۰,۳۴۱	.۰,۳۵۳	۰,۴۳۶	۰,۵۰۵	۰,۳۸۵	۰,۷۸	۰,۳۴۱	۰,۳۵۳

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶).

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

در ادامـه بـرای تعییـن رتبـه‌ی نهایـی هر یک از شهرسـتان‌ها، ابتدا بایسـتی بـه از بین بردن تفـاوت شـاخص‌ها و یکسان‌سـازی آنهـا پرداخـت؛ از همیـن رو نسـبت بـه محاسـبه‌ی وزنی هر یـک از شـاخص‌ها اقـدام شـد. ذکـر این امر لازم اسـت که بـرای وزن‌دهـی هر معیـار، روش‌های متعـددی وجـود دارد کـه در ایـن مطالعـه، بـرای وزن‌دهی به آنهـا از تکنیک تحلیـل مؤلفه‌های اصلـی اسـتفاده شـد (جـدول ۶). ذکر این امر لازم اسـت که وقتی محققین با همبسـتگی بالایی بیـن شـاخص‌ها مواجـه می‌شـوند، اسـتفاده از روش تحلیل مؤلفه‌هـای اصلی را به سـایر روش‌ها ترجیـح می‌دهنـد. ایـن روش ـ کـه نقطـه عطفی در سـنجش سـطوح توسـعه بـه روش علمی و بـدون دخالت برداشـت‌های سـلیقه‌ای اسـت ـ امکان دسـت‌یابی محقـق به بـرداری تحت عنوان اولیـن عامـل اصلـی[1] را فراهم می‌کنـد که این عامل به طـور خطی با شـاخص‌های اصلی مرتبط بـوده و بیشـترین مجموع مجذور همبسـتگی با شـاخص‌ها را داراسـت (کلانتـری، ۱۳۹۱: ۴۶).

جدول ۶: وزن نرمال‌شده متغیرهای مورد استفاده با تکنیک تحلیل مؤلفه‌های اصلی

متغیر	x۱	x۲	x۳	x۴	x۵	x۶	x۷	x۸	x۹	x۱۰	x۱۱
وزن	۰,۰۴۷	۰,۰۴۶	۰,۰۴۸	۰,۰۴۴	۰,۰۴۸	۰,۰۴۶	۰,۰۴۷	۰,۰۴۶	۰,۰۳۵	۰,۰۴۵	۰,۰۴۵
متغیر	x۱۲	x۱۳	x۱۴	x۱۵	x۱۶	x۱۷	x۱۸	x۱۹	x۲۰	x۲۱	x۲۲
وزن	۰,۰۴۲	۰,۰۴۷	۰,۰۴۶	۰,۰۴۷	۰,۰۴۸	۰,۰۴۷	۰,۰۳۸	۰,۰۴۲	۰,۰۴۱	۰,۰۴۷	۰,۰۴۸

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶).

در نهایـت، پـس از تعییـن وزن متغیرهـا بـا اسـتفاده از رابطـه‌ی ۵، ضریـب خاکسـتری (Gry) بـرای شهرسـتان‌ها محاسـبه و مناطـق، برحسـب میـزان توسـعه‌ی آموزشـی رتبه‌بنـدی می‌شـوند (جـدول ۷).

جدول ۷: رتبه‌ی رابطه خاکستری شهرستان‌های استان هرمزگان

Gary	شهرستان	رتبه	Gary	شهرستان	رتبه
۰/۴۸۹	میناب	۸	۰/۸۴۲	ابوموسی	۱
۰/۴۸۵	حاجی آباد	۹	۰/۵۱۵	بشاگرد	۲
۰/۴۷۸	قشم	۱۰	۰/۵۱۳	بندرلنگه	۳
۰/۴۶۵	جاسک	۱۱	۰/۵۱۱	سیریک	۴
۰/۴۵۸	رودان	۱۲	۰/۴۸۷	بستک	۵
۰/۳۳۵	خمیر	۱۳	۰/۴۹۵	پارسیان	۶
			۰/۴۹۱	بندرعباس	۷

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶).

1. First Principle Component/Factor

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

شـکاف عظیـم توسـعه در شهرسـتان‌های اسـتان هرمـزگان به عنـوان مشـهودترین نکته‌ی پژوهـش حاضـر اسـت که موجب شـد تا در ادامـه برای تبییـن دقیق‌تر وضعیت مناطق مسـتقر در قلمـرو پژوهـش، بـه سـطح‌بندی مناطـق مـورد مطالعـه از نظـر دسترسـی بـه فرصت‌هـای آموزشـی پرداخته شـد. از همین‌رو برای تسـهیل در شناسـایی مناطق محروم و برنامه‌ریزی برای رفـع فقـدان تعادل‌هـا با توجه به میزان توسـعه‌یافتگی سـکونتگاه‌ها در دسترسـی به فرصت‌های آموزشـی، گزینه‌هـا خلاصـه و بـا توجـه بـه تکنیـک تحلیـل سلسـله مراتبی خوشـه‌ای در سـه سـطح طبقه‌بنـدی شـد (شـکل ۱)؛ بدین‌ترتیـب که سـطح اول شهرسـتان‌های توسـعه‌یافته (با ضریـب توسـعه‌یافتگی کمتـر از ۰/۳۳۳)؛ سـطح دوم مناطـق بـا میزان توسـعه‌یافتگی متوسـط (بـا ضریـب توسـعه‌یافتگی بیـن ۰/۶۶۷- ۰/۳۳۴) و در سـطح سـوم مناطـق محـروم (بـا ضریب توسـعه‌یافتگی بیـن ۱- ۰/۶۶۷) بـه لحاظ میزان دسترسـی به فرصت‌های آموزشـی قرار گرفتند. همچنین جدول حاضر نشـان می‌دهد که در سـطح اول، شهرسـتان ابوموسـی و در سـطح دوم ۱۲ شهرسـتان دیگـر قرار گرفته‌اند و سـطح سـوم در این اسـتان فاقد منطقه اسـت (جـدول ۸).

جدول ۸: سطح‌بندی شهرستان‌های استان هرمزگان بر اساس میزان توسعه‌ی آموزشی

سطوح توسعه	شهرستان
سطح یک (توسعه‌یافته)	ابوموسی
سطح دو (توسعه متوسط)	بستک، بشاگرد، بندرعباس، بندرلنگه، پارسیان، حاجی‌آباد، جاسک، خمیر، سیریک، رودان، قشم، میناب
سطح سه (محروم)	-

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶) .

بحث و نتیجه‌گیری

تردیدی نیسـت که توسـعه‌ی انسـانی بنیان توسـعه‌ی پایدار اسـت و توسـعه‌ی منابع انسانی در گرو آموزش اسـت. لاجرم در چشـم‌انداز نیل به توسـعه‌ی پایدار، نقش نظام آموزشـی بسـیار حائـز اهمیت اسـت و در کنار آن، مطلوبیت سیسـتم آموزشـی به مراتب کلیدی‌تـر. از همین‌رو با توجـه بـه تأکید ویژه‌ی ماده ۲۶ اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشـر بر تسـاوی و برابری آموزشـی، باید اذعـان کـرد کـه پیش‌شـرط اصلی اسـتقرار یک نظام آموزشـی مطلـوب و با کیفیـت، توزیع برابر فرصت‌هـای آموزشـی اسـت و بس. از همیـن‌رو با عنایت به مطالـب مذکور، می‌تـوان دریافت که نقـش آمـوزش تا چه انـدازه بنیادی و ضروری اسـت.

بنابرایـن بـا توجـه به چشـم‌انداز جمهوری اسـلامی‌ایران در افـق ۱۴۰۴، دسـتیابی به جایگاه نخسـت منطقـه در اقتصاد، علـم و فن‌آوری، برخورداری از دانش پیشـرفته و نیروی برتر انسـانی، بی‌شـک محقـق نخواهـد گردیـد مگر با تـلاش در جهت برخـورداری آحاد جامعـه از فرصت‌های برابـر و فراهـم کـردن زمینه‌های مشـارکت حداکثری در فرایند توسـعه. بر همیـن مبنا، وضعیت دسترسـی بـه فرصت‌هـا و امکانات آموزشـی مسـتلزم تأمل جدی‌تر اسـت؛ چرا کـه نقش‌آفرینی

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

نیروهـای انسـانی در جامعـه مسـتلزم آگاهـی اسـت و ایـن امـر می‌توانـد تنهـا از طریـق بهبـود دسترسـی آنان بـه فرصت‌های آموزشـی فراهم شـود.

بـا عنایـت بـه اهمیت بالای دسترسـی بـه فرصت‌های آموزشـی، نتایـج حاصل از مقایسـه‌ی تطبیقی میزان توسـعه‌ی آموزشـی در شهرسـتان‌های اسـتان هرمزگان از حاکمیت یک سـاختار دوگانـه حکایـت می‌کنـد؛ به طوری که نتایج، مبین وجود شـکاف عمیق منطقه‌ای در دسترسـی بـه فرصت‌های آموزشـی بـود تا جایی که فاصله‌ی برخوردارترین شهرسـتان (ابوموسـی با ضریب ۰/۸۴) با محروم‌ترین شهرسـتان (خمیر با ضریب ۰/۳۳) بسـیار عمیق و معنادار اسـت و به ۰/۵۱ می‌رسـد. ایـن ارقـام ضمـن تأییـد وجود شـکاف عمیـق منطقـه‌ای در بهره‌منـدی از فرصت‌های آموزشـی، بـه نوعـی از تمرکـز خدمـات و امکانـات آموزشـی به صـورت قطبی در برخـی مناطق اسـتان همچـون ابوموسـی پرده برمـی‌دارد؛ در این حالـت مادامی‌که تمرکز خدمات آموزشـی در برخی مناطق مسـلط، زمینه‌ی توسـعه‌یافتگی آموزشـی برخی شهرسـتان‌ها را فراهم کرده‌اسـت، موجبـات محرومیـت و عقب‌ماندگی شهرسـتان‌های دیگری همچـون خمیر، رودان و جاسـک را نیـز در برمی‌گیرد.

سـطح‌بندی مناطـق مـورد مطالعه (جـدول ۸ در صفحـه‌ی قبل) بر حسـب تکنکیک تحلیل خوشـه‌ای سلسـله‌مراتبی نشـان داد کـه قسـمت اعظم اسـتان هرمـزگان به لحاظ دسترسـی به فرصت‌هـای آموزشـی، در سـطح متوسـط به سـر می‌برنـد و از ۱۳ شهرسـتان مـورد مطالعه تنها شهرسـتان ابوموسـی در سطح توسـعه‌یافته جای گرفته‌است، اما تأمل بیشـتر در توزیع فرصت‌ها و امکانـات آموزشـی در اسـتان هرمـزگان بـه خوبی روشـن می‌سـازد که مناطق شهرسـتانی این اسـتان بـه لحـاظ برخـورداری، حتی از سـطح متوسـط نیـز پایین‌تر هسـتند؛ به طـوری که نگاه دقیق‌تـر بـه ضریـب توسـعه شهرسـتان‌های مـورد مطالعـه حاکـی از ایـن اسـت کـه از بین ۱۲ شهرسـتانی که در جرگه‌ی مناطق متوسـط قرار گرفته‌اند، تنها ضریب برخورداری ۳ شهرسـتان آنهـا نزدیـک به ۰/۵۰ اسـت و ۹ شهرسـتان دیگر ضریب برخـورداری زیر ۰/۵۰ دارنـد و به نوعی، از حداقـل خدمـات و امکانـات آموزشـی نیـز بهره‌مند نیسـتند. این مهم ضمن تأییـد محرومیت شهرسـتان‌های اسـتان هرمـزگان، مبین آن اسـت کـه به لحاظ میزان توسـعه‌ی آموزشـی نوعی محرومیـت کلـی بر فضای این اسـتان حاکم اسـت.

باید عنوان کرد که تحقیقات نشـان می‌دهند نابرابری آموزشـی پدیده‌ای فراگیر و سراسـری اسـت و تنهـا بـه اسـتان هرمزگان اختصـاص ندارد؛ بـه عنوان نمونـه قاسـمی‌اردهائی و همکاران (۱۳۹۰)، ملکی و همکاران (۱۳۹۲)، زارع‌شـاه‌آبادی و بنیاد (۱۳۹۳)، سـامری و همکاران (۱۳۹۴)، دربان‌آسـتانه و همـکاران (۱۳۹۵) همگـی در مقالات خود به شـکاف آموزشـی و توزیـع نابرابری فرصت‌ها و امکانات آموزشـی در مناطق مختلف کشـور پرداخته‌اند.

نـگاه کلـی بـه توزیـع فرصت‌هـای آموزشـی در کل کشـور گـواه این مدعاسـت که بـه نوعی الگوی مرکز ـ پیرامون از سـاختار کلان به مناطق رسـوخ یافته‌اسـت و همچنان که اسـتان‌هایی همچـون تهران، خراسـان‌رضوی، اصفهـان و فارس به لحـاظ بهره‌مندی از زیرسـاخت‌های خاص سیاسـی، اقتصادی و اجتماعی در مقایسـه با سـایر اسـتان‌ها، از نظر توسـعه‌ی آموزشـی در حال رشـد هسـتند، در نقطه‌ی مقابل اسـتان‌هایی همچون ایلام، هرمزگان، سیسـتان و بلوچسـتان و

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

خراسان‌جنوبی به دلیل فاصله با مرکز و انزوای جغرافیایی، از توسعه‌ی آموزشی مطلوب به دور مانده‌اند. علت این مسئله را که بایستی در الگوهای رایج حاکم بر نظام برنامه‌ریزی کشور و به کارگیری الگوهای ناصحیح جست‌وجو کرد، بی‌تردید حاوی این نکته است که ناموزونی در سطح کلان به رسوخ فقدان توازن به درون استان‌ها و به تبع آن برهم خوردن تعادل در سطح استان و محرومیت برخی شهرستان‌ها منجر شده‌است.

در نهایت با توجه به نقش انکارناپذیر حوزه‌های آموزشی در تربیت نیروی انسانی همچنین جایگاه استراتژیک استان هرمزگان در تحقق توسعه‌ی ملی، ضمن تأکید بر ضرورت بازنگری در وضع موجود برای دستیابی به توسعه‌ی مطلوب در مناطق کمتر توسعه‌یافته و محروم استان هرمزگان، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود:

- تدوین سند جامع توسعه‌ی آموزشی استان هرمزگان با نگاه ویژه به آمایش مناطق محروم.
- تشکیل کارگروه‌ها و کمیته‌های تخصصی برای آسیب‌شناسی دقیق حوزه‌ی توسعه‌ی آموزشی؛ چه در ابعاد سرمایه و امکانات مادی و چه در ابعاد سرمایه‌ی انسانی.
- تلاش برای ارتقای سطح دسترسی به فرصت‌های آموزشی به ویژه در شهرستان‌های محروم خمیر، رودان، جاسک، قشم، حاجی‌آباد، میناب، بندرعباس، پارسیان و بستک (از طریق افزایش دسترسی به امکانات آموزشی همانند مدارس و فضاهای آموزشی و افزایش دسترسی به نیروهای انسانی و معلمان، علی‌الخصوص در نقاط دور افتاده، عشایری و محروم).
- بهره گیری از ظرفیت بالای بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های آموزشی استان.
- تخصیص منابع و تأمین اعتبار به صورت ویژه برای توسعه و ارتقای شاخص‌های آموزشی در شهرستان‌های استان، به ویژه مناطق کمتر توسعه‌یافته و محروم خمیر، رودان، جاسک و قشم.
- انجام مطالعات و پژوهش‌های بیشتر و کاربردی‌تر در راستای تعیین ضعف‌ها و تهدیدهای توسعه‌ی آموزشی و مشخص کردن راهبردهای این توسعه‌ی در مناطق مختلف استان هرمزگان.

منابع و مآخذ

اعظم‌آزاده، منصور و رضایی، انیس (۱۳۸۹)، «*نابرابری جنسیتی آموزشی در بخش درود فرامان کرمانشاه*»، فصلنامه‌ی مطالعات اجتماعی- روان‌شناختی زنان، سال هشتم، شماره‌ی ۲۴: ۲۴-۷.

اکبری، محمود (۱۳۹۴)، «*تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه‌ی آموزشی در مناطق شهری و روستایی کهکیلویه و بویراحمد*»، فصلنامه‌ی جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، شماره‌ی ۱۵: ۶۹-۸۴.

امان‌پور، سعید؛ اسماعیلی، اعظم و جوکار، سجاد (۱۳۹۱)، «*تعیین درجه‌ی توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان خوزستان از نظر شاخص آموزشی با استفاده از روش تاکسونومی عددی*»، فصلنامه‌ی آمایش محیط، دوره‌ی پنجم، شماره‌ی ۱۷: ۴۱-۶۱.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

بابادی عکاشه، زهرا؛ شریف، سیدمصطفی و جمشیدیان، عبدالرسول (۱۳۸۷)، «*تأمین و گسترش برابری فرصت‌ها و عدالت آموزشی در آموزش و پرورش استان اصفهان*»، فصلنامه‌ی رفاه اجتماعی، دوره‌ی دهم، شماره‌ی ۳۷: ۲۸۷-۳۰۵.
حسنی، محمد؛ اسدی، راضیه؛ سامری، مریم و اکبری، تقی (۱۳۹۳)، «*مدل‌سازی ساختاری تأثیر آرزوهای تحصیلی بر نابرابری آموزشی در بین دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع پیش‌دانشگاهی*»، مجله‌ی روان‌شناسی مدرسه، سال سوم، شماره‌ی ۴: ۳۷-۵۱.
دربان‌آستانه، علیرضا؛ طهماسبی، سیامک و رضایی، پانیذ (۱۳۹۵)، «*تحلیل الگوی نابرابری فضای آموزشی شهرستان‌های کشور*»، دو فصلنامه‌ی مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، سال پنجم، شماره‌ی ۹: ۳۱-۵۰.
دهقان، حسین (۱۳۸۶)، «*فرصت‌ها و تهدیدها برای آموزش و پرورش در مواجهه با نابرابری فضایی در فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات*»، فصلنامه‌ی تعلیم و تربیت، شماره‌ی ۲۳: ۱۲۵-۱۶۳.
روشن، احمدرضا (۱۳۹۱)، «*برابری فرصت‌های آموزشی ابزاری برای کاهش نابرابری‌های اقتصادی*»، روزنامه‌ی دنیای اقتصاد، شماره ۲۸۱۶، ۳/۱۰/۱۳۹۱، صفحه‌ی ۲۸ (اقتصاد آموزش).
زارع‌شاه‌آبادی، اکبر و بنیاد، لیلا (۱۳۹۳)، «*بررسی عوامل مؤثر بر نابرابری آموزشی در بین دانش‌آموزان شهر کازرون*»، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، سال چهارم، شماره‌ی ۱۳: ۳۹-۶۸.
سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان هرمزگان (۱۳۹۵)، «*سالنامه آماری استان هرمزگان ۱۳۹۴*»، فصول اول، دوم و هفدهم، بندرعباس: معاونت آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استانداری هرمزگان.
سامری، مریم؛ حسنی، محمد؛ سیدعباس‌زاده، میرمحمد و موسوی، میرنجف (۱۳۹۴)، «*تحلیل وضعیت و ارائه‌ی الگوی کاهش نابرابری‌های آموزشی و عدالت‌گستری براساس آموزه‌های دینی و ارزش‌های انقلاب اسلامی (مطالعه موردی: دانش‌آموزان مقطع متوسطه استان آذربایجان‌غربی)*»، دو فصلنامه‌ی تربیت اسلامی، شماره‌ی ۲۰: ۷۳-۹۲.
سرخ، اسماعیل (۱۳۸۶)، «*نابرابری‌های آموزشی و نابرابری‌های فضایی در بعد قومی و منطقه‌ای مطالعه‌ی موردی دوره‌ی ابتدایی استان آذربایجان‌غربی در سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰)*»، فصلنامه‌ی تعلیم و تربیت، شماره‌ی ۳: ۱۰۳-۱۲۴.
صابری، حمید و نصرالهی‌نیا، اعظم (۱۳۹۶)، «*ارزیابی توسعه‌ی آموزشی شهرستان‌های استان ایلام با استفاده از مقایسه مدل‌های چندشاخصه*»، فصلنامه‌ی پژوهش‌های مکانی- فضایی، شماره ۲: ۵۱-۶۵.
صفایی‌پور، مسعود و شنبه‌پور مادوان، فرشته (۱۳۹۵)، «*سطح‌بندی شهرستان‌های استان خوزستان بر اساس شاخص‌های توسعه فرهنگی با استفاده از روش تحلیل روابط خاکستری*»، مجله‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی ایران، سال هشتم، شماره‌ی ۳: ۸-۱۸ .
علیزاده، یوسف (۱۳۹۲)، «*تحلیل و سطح‌بندی توسعه‌یافتگی آموزشی: نمونه نواحی آموزش‌وپرورش استان اردبیل*»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

قاسمی‌اردهائی، علی؛ حیدرآبادی، ابوالقاسم و رستمی، نیر (۱۳۹۰)، «*زمینه‌های خانوادگی نابرابری فرصت‌های آموزشی مطالعه موردی: دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه شهر اهر*»، مجله‌ی جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، سال اول، شماره‌ی ۱: ۱۲۵-۱۴۷.
کاکادزفولی، امین؛ کاکادزفولی، انیس و عبدالهی، علی‌اصغر (۱۳۹۵)، «*تبیین و ارزیابی توسعه‌ی آموزشی در شهرستان‌های استان کرمان*»، فصلنامه‌ی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره‌ی یازدهم، شماره‌ی ۳۵: ۸۳-۹۹.
کچویان، حسین و آقاپور، علی (۱۳۸۵)، «*کندوکاو در نابرابری‌های آموزشی در ایران*»، فصلنامه‌ی راهبرد یاس، شماره‌ی ۷: ۱۱۵-۱۵۴.
کلانتری، خلیل (۱۳۹۱)، *مدل‌های کمی در برنامه‌ریزی (منطقه‌ای، شهری و روستایی)*، چاپ اول، تهران: فرهنگ صبا.
محمدی، علی؛ حسین‌زاده، مهناز و باقرزاده آذر، محمد (۱۳۹۰)، «*ارائه مدل تلفیقی تحلیل سلسله‌مراتبی فازی، تحلیل رابطه‌ای خاکستری و برنامه‌ریزی چند هدفه به منظور انتخاب شریک تجاری*»، فصلنامه‌ی چشم‌انداز مدیریت صنعتی، شماره‌ی ۱: ۱۷-۳۷.
ملکی، سعید؛ احمدی، رضا و ترابی، ذبیح‌الله (۱۳۹۲)، «*سطح‌بندی توسعه آموزشی در شهرستان‌های استان خوزستان*»، دو فصلنامه‌ی مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، سال اول، شماره‌ی ۴: ۱۶۷-۱۹۷.
میرغفوری، سیدحبیب‌اله؛ شفیعی‌رودپشتی، میثم و ندافی، غزاله (۱۳۹۱)، «*ارزیابی عملکرد مالی با رویکرد تحلیل رابطه خاکستری (مورد: شرکت‌های مخابراتی استانی)*»، فصلنامه‌ی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، شماره‌ی ۱۶: ۶۱-۷۵.
نظم‌فر، حسین و علی‌بخشی، آمنه (۱۳۹۳)، «*سنجش نابرابری فضایی در برخورداری از شاخص‌های آموزشی با استفاده از روش تاپسیس (مطالعه موردی: استان خوزستان)*»، دو فصلنامه‌ی مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، سال سوم، شماره‌ی ۶: ۱۱۵-۱۳۴.
یزدانی، محمدحسن؛ غفاری‌گیلانده، عطا و علیزاده، یوسف (۱۳۹۲)، «*بررسی و رتبه‌بندی توسعه‌ی آموزشی نواحی نوزده‌گانه آموزش و پرورش استان اردبیل*»، دوفصلنامه‌ی مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، دوره‌ی دوم، شماره‌ی ۴: ۳۷-۶۶.
Douglass, John Aubrey (2010), "*Creating a Culture of Aspiration: Higher Education, Human Capital and Social Change*", journal of Procedia Social and Behavioral Sciences, 2 (5).
Huang, J. T., & Liao, Y. S (2003), "*Optimization of machining parameters of Wire-EDM bases on grey relation and statistical analysis*", International Journal of Production Research, 41: 1707–1720.
Kaziboni, Tabeth (2000),"*Picking up Threads-Women Pursuing Further Studies at the University of Zimbabwe*", Studies in the Education of Adults, (32) 2.
Kuo, Yiyo., Yang, Taho and Huang, Guan-Wei (2008), "*The use of a grey-based Taguchi method for optimizing multiresponse simulation problems*",

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

Engineering Optimization,40(6): 517-528.
Mora´n, J., Granada, E., Mı´guez, J. L., & Porteiro, J (2006), *"Use of grey relational analysis to assess and optimize small biomass boilers"*, Fuel Processing Technology, 87: 123–127.
Rolleston, Caine., James, Zoe and Aurino, Elisabetta (2013), *"Exploring the effect of educational opportunity and inequality on learning outcomes in Ethiopia, Peru, India, and Vietnam"*, Background Paper for the UNESCO Education for All Global Monitoring Report,UNESCODOC.
Yu, Wei-hsin, and Kuo-hsien Su (2006), *"Gender, sibship, structure, and educational inquality in Taiwan: son Prefrence Revisited"*, Journal of Marriage and Family, No (68).

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]

Analysis of Educational Inequalities in Regional Dimension (Case Study: Counties of Hormozgan Province)

Y. Zarei[1]

Abstract

The present study was conducted aiming to analyze educational inequalities in the counties of Hormozgan Province. This study is an applied research that falls in the descriptive-analytical research category. The method of collecting information is library research and the data collection tools, given the research goals, were based on standardized tools such as tables and common forms included in the population and housing consensus (Especially the 2015 Statistical Yearbook of Hormozgan Province). It is worth noting that the statistical population of the study was 13 counties in Hormozgan province. Twenty two components from educational indicators were extracted from the official statistics of the province to assess educational development levels. Then the gray relation method and the cluster hierarchy analysis were used to analyze the components. The assessment reveals wide gaps in distributing and allocating educational opportunities among different counties. It also concludes that Abu Musa County is the only one to score 84/0, which is the highest educational development level in the province. A dozen other counties benefit from a modest level of educational development. Another result is that a sort of deprivation dominates Hormozgan province in terms of educational development.

Keywords: Educational Inequalities, Analysis of Gray Relations, Hormozgan Province.

Ph.D in Geography and Rural Planning, Selected as a Young Researcher and a Special Talent, Azad University of Bushehr, Iran.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-23]